

**DROMEN.
DENKEN.
DOEN!**

**Zo maak je werk van een sterk
lokaal erfgoedbeleid**

FARO. Vlaams steunpunt voor cultureel erfgoed vzw
Januari 2022

COLOFON

AUTEUR

Gregory Vercauteren

EINDREDACTIE

Birgit Geudens en Annemie Vanthienen

VORMGEVING

Silke Theuwissen

COVERBEELD

© Diederik Craps

DANK AAN VOLGENDE PERSONEN VOOR HUN MEDEWERKING AAN DEZE BROCHURE: Ward Bohé (STEM, Sint-Niklaas), Rina Cosyns (cultuurbeleidscoördinator, Geraardsbergen), Phil Haegeman (coördinator Musea Hunnegem, Geraardsbergen), Tijs Goethals (archivaris Poperinge), Wouter Lammens (FARO), Jef Merkaert (conservator van 't Aloam, Geraardsbergen), Anne Milkers (FARO), Rik Van Daele (diensthoofd cultuur/cultuurbeleidscoördinator, Sint-Niklaas), Ina Verrept (Erfgoedcel Brugge), Bert Verwerft (erfgoed- en archiefdeskundige, Beveren), Tom Styns (partnermedewerker, Herita).

EEN BIJZONDERE DANK AAN: Lieselot Decalf (stafmedewerker cultuur en erfgoed, VVSG), Daphné Maes (consulent, Histories), Sylvia Matthys (consulent, OP/TIL) en Eva Wuyts (coördinator, Histories) voor hun waardevolle feedback op de ontwerp teksten van deze brochure.

VERANTWOORDELIJKE UITGEVER

Olga Van Oost, FARO. Vlaams steunpunt voor cultureel erfgoed vzw, Priemstraat 51, 1000 Brussel

WETTELIJK DEPOT

D/2021/11.524/12

HEB JE VRAGEN OF OPMERKINGEN BIJ DEZE BROCHURE?

Bel of mail naar: Gregory Vercauteren

gregory.vercauteren@faro.be

02 213 10 72

<https://faro.be>

Brussel, januari 2022

Dit werk is gelicenseerd onder een Creative Commons Naamsvermelding-NietCommercieel-GeenAfgeleideWerken 3.0 Unported licentie. Bezoek <http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/3.0> om een kopie te zien van de licentie.

INHOUD

HOOFDSTUK 1. DE VLAG EN DE LADING: ERFGOED EN ERFGOEDWERK.....	5
1.1. Even voorstellen: erfgoed	6
1.2. Een lokaal erfgoedbeleid: wat houdt dat nu in?	8
1.3. Erfgoed in het integrale lokale beleid	14
HOOFDSTUK 2. EEN ERFGOEDVRIENDELIJK ONDERSTEUNINGSBELEID?.....	17
2.1. Werkingssubsidies voor verenigingen: puntensysteem.....	18
2.2. Werkingssubsidies aan collectiebeherende organisaties (musea, archieven, erfgoedbibliotheken).....	20
2.3. Projectsubsidies.....	22
HOOFDSTUK 3. DE BLIK VOORUIT. EEN BELEIDSVISIE OP ERFGOED	23
3.1. Voorbereiding: checklist	25
3.2. Breng het erfgoed en je stakeholders in kaart (huiswerk + vergadering 1).....	26
3.3. Analyseer (vergadering 2)	26
3.4. Brainstorm over mogelijke oplossingen (vergadering 3)	28
3.5. Verwerk alle input en laat de tekst goedkeuren	29
HOOFDSTUK 4. TUSSEN DROOM EN DAAD. EEN KWESTIE VAN CENTEN?.....	30
4.1. Koning Boudewijnstichting.....	31
4.2. Cera.....	32
4.3. Provinciale subsidies.....	32
4.4. Cultureelerfgoeddecreet	32
4.5. Onroerenderfgoeddecreet.....	33
4.6. Decreet over de bovenlokale cultuurwerking	33
4.7. Bijkomende financiering.....	33
BIJLAGE 1: INVULBLAD. ERFGOED IN MIJN STAD OF GEMEENTE.....	35
BIJLAGE 2: MAPPING VAN DE BELANGHEBBENDEN	36
BIJLAGE 3: JE STAAT ER NIET ALLEEN VOOR. BIJ WIE KUN JE WAARVOOR TERECHT?.....	38

DROMEN. DENKEN. DOEN!

Zo maak je werk van een sterk lokaal erfgoedbeleid

Erfgoed is overal. Vaak in veel meer vormen dan je eerst zou denken: roerend en onroerend, materieel en immaterieel. De meest uiteenlopende zaken en gebruiken noemen we erfgoed: van monumenten, schilderijen, oude foto's en archiefstukken tot rituelen, stoeten en ambachtelijke vaardigheden.

Voor lokale besturen opent deze brede erfgoedbenadering zoveel kansen om een erfgoedbeleid uit te bouwen. Maar zoiets is gemakkelijker gezegd dan gedaan. Een structurele aanpak van inventarisatie, behoud en beheer is een hele opdracht. En iedereen heeft de mond vol van participatie, maar hoe kun je de lokale gemeenschappen nu echt betrekken bij het erfgoed in je gemeente?

Als stafmedewerker bij FARO ondersteun ik dagelijks lokale besturen in hun erfgoedwerking. Deze brochure heb ik geschreven op basis van mijn ervaringen van de voorbije jaren. In vier hoofdstukken help ik je op weg om jouw lokaal erfgoedbeleid verder te ontwikkelen. De focus ligt daarbij op het roerend erfgoed. In de loop van 2022 verschijnt er namelijk nog een vervolgpublishatie, helemaal gewijd aan immaterieel erfgoed.

Eerst lees je in de inleiding wat erfgoed is en wat een erfgoedwerking inhoudt. Vervolgens krijg je tips en adviezen om een erfgoedvriendelijk subsidiebeleid te organiseren. In het derde hoofdstuk volgt een stappenplan om een beleidsvisie op erfgoed uit te werken. Ten slotte vermeld ik een aantal mogelijke subsidiekanalen.

Voorliggende tekst is een grondig geactualiseerde versie van een brochure die in 2018 is verschenen.¹ Naast adviezen en tips is elk hoofdstuk doorspekt met actuele voorbeelden uit de lokale praktijk. Je vindt deze voorbeelden in de groene kadertekstjes. De gele kadertekstjes bevatten dan weer leestips en achtergrondinformatie. De voorbije jaren heeft de erfgoedsector meerdere producten en diensten ontwikkeld die ook relevant kunnen zijn voor lokale besturen. Met deze kadertekstjes maken we je wegwijs in dit aanbod.

Deze bundel richt zich tot medewerkers van lokale besturen die een erfgoedwerking willen opstarten of uitbouwen. Is je interesse gewekt na het lezen van deze brochure, maar heb je nog vragen? Neem dan zeker contact op. Heb je al meer erfgoedervaring en wil je graag een diepgaand adviesgesprek over een welbepaald aspect van je erfgoedwerking? Ook dan kun je steeds terecht bij FARO. Graag verkennen mijn collega's en ik welke nieuwe paden je kunt bewandelen binnen jouw erfgoedbeleid.

Gregory Vercauteren,
Coördinator sectornetwerking

FARO. Vlaams steunpunt voor cultureel erfgoed

¹ Zie G. Vercauteren, *Erf-goed bezig. Hoe maak je werk van een sterk lokaal erfgoedbeleid*, 2018, online brochure, <https://faro.be/publicaties/erf-goed-bezig-hoe-maak-je-werk-van-een-sterk-lokaal-erfgoedbeleid>.

A collection of antique tools on a wooden workbench. In the foreground, a large hammer with a wooden handle and a metal head lies on the left. To its right is a large, curved metal tool, possibly a chisel or a specialized bit. A hand saw with a wooden handle and a metal blade is positioned vertically in the center. On the right, a chisel with a wooden handle and a metal head is visible. In the background, a small box contains various metal bits and tools. A roll of white tape is on the far right. The workbench is made of dark, worn wood with a circular hole. A blue triangle is in the top-left corner.

HOOFDSTUK 1. DE VLAG EN DE LADING: ERFGOED EN ERFGOEDWERK

HOOFDSTUK 1. DE VLAG EN DE LADING: ERFGOED EN ERFGOEDWERK

1.1. Even voorstellen: erfgoed

Het zou een quizvraag kunnen zijn: wat is erfgoed? Het is zeker een vlag die een rijke lading dekt. Erfgoed is wat we overerven van vorige generaties. Maar niet alles wat we overerven van vroeger, is meteen erfgoed. We noemen iets pas erfgoed als we het zo uitzonderlijk, belangrijk of kenmerkend vinden dat we het willen bewaren en doorgeven aan volgende generaties. Bij erfgoed gaat het dus niet alleen om de voorwerpen, gebouwen of tradities op zich, maar ook om de waarde die al deze zaken vandaag voor ons vertegenwoordigen. Vandaar dat wel eens wordt gezegd dat erfgoed draait om een hedendaagse omgang met het verleden.

Er bestaan verschillende types van erfgoed:

- › Onroerend erfgoed hangt aan de grond vast, zoals gebouwen, landschappen en archeologische sites.
- › Roerend erfgoed kunnen we gemakkelijker verplaatsen, zoals schilderijen, meubelstukken, juwelen, werktuigen, maar evengoed documenten, archiefstukken of foto's.
- › Immaterieel erfgoed kunnen we niet of moeilijk aanraken, zoals ambachtelijke vaardigheden, rituelen, optochten, streekgerechten, volkssporten ...
- › Herdenking en herinnering, zoals een persoonlijke herinnering, verhalen die in een familie worden doorverteld of de collectieve herinnering aan een historische gebeurtenis in de gemeente. In de strikte betekenis van het woord zijn deze verhalen en herinneringen geen erfgoed. Ze vallen ook buiten de erfgoeddefinities die je tegenkomt in Vlaamse beleidsteksten, zoals het Cultureelerfgoeddecreet. Maar in de lokale praktijk kunnen dergelijke verhalen en herinneringen wel de aanleiding vormen voor een betekenisvol project. Denk bijvoorbeeld aan een mondelinge-geschiedenisproject over migratiegeschiedenis in de eigen gemeente, de Tweede Wereldoorlog of een ingrijpende gebeurtenis in de geschiedenis van de gemeente.

Een verjaardagsfeest voor je gemeente of stad

Of je stad of gemeente nu 800, 500 of 50 jaar bestaat ... vele lokale besturen grijpen hun jubileum aan om een groot volksfeest te organiseren, met tal van socioculturele activiteiten. Maar zo'n jubileum is natuurlijk dé gelegenheid om het lokale erfgoed en de lokale geschiedenis onder de aandacht te brengen. Op zoek naar voorbeelden?

Sint-Niklaas en deelgemeente Sinaai bombardeerden 2017 tot feestjaar, naar aanleiding van hun 800-jarig bestaan. In het goedgevulde programma kwam je tal van mooie erfgoedactiviteiten tegen. Zo werd aan de hand van 80 topstukken de geschiedenis van Sint-Niklaas verteld in het stadhuis. Tegelijkertijd liep er in het stadsmuseum een tentoonstelling over 800 straatbeelden. Deze interactieve expo stond in het teken van verbondenheid, tussen de inwoners onderling en met het erfgoed van de stad. Bezoekers werden bijvoorbeeld uitgenodigd om ingekaderde foto's mee te brengen van iemand die voor hen belangrijk is, of om hun lievelingsplek in de stad op een foto aan te duiden. Via kaarten, prenten en tal van gebruiksvoorwerpen kregen zij een zicht op hoe de stad doorheen de eeuwen evolueerde.

een gebouw dat een belangrijke rol speelt in die verhalen. Of een erfgoedproject over een Mariakapelletje komt pas echt tot leven als je ook stilstaat bij de tradities rond dat kapelletje.

Binnen de Vlaamse overheid speelt de opdeling tussen onroerend, roerend en immaterieel erfgoed sterker dan op lokaal vlak. Zo worden roerend en immaterieel erfgoed er samengenomen onder de koepel 'cultureel erfgoed'. Onroerend en cultureel erfgoed hebben binnen de Vlaamse overheid elk een eigen administratie en een minister. Als lokale cultuurprofessional moet je met die opdeling tussen onroerend en cultureel erfgoed rekening houden als je bijvoorbeeld subsidies bij de Vlaamse overheid aanvraagt. Beide sectoren hebben ook hun eigen evenementen. Voor cultureel erfgoed is er Erfgoeddag, voor onroerend erfgoed heb je de Open Monumentendag. Specifiek voor archeologie zijn er nog de Vlaamse Archeologiedagen.

Meer weten over het Vlaams erfgoedbeleid?

Alle informatie over het Vlaams cultureel-erfgoedbeleid vind je terug op de website van het Departement Cultuur, Jeugd en Media (www.cjasm.be/cultuur).

Wil je meer weten over het Vlaams onroerend-erfgoedbeleid? Surf dan naar de website van het agentschap Onroerend Erfgoed (www.onroenderfgoed.be).

1.2. Een lokaal erfgoedbeleid: wat houdt dat nu in?

Het grote publiek denkt bij erfgoed vooral aan tentoonstellingen, een opvallend monument, een stoet die jaarlijks veel volk op de been brengt ... kortom aan een duidelijk zichtbaar product of resultaat. Maar er komt natuurlijk veel meer kijken bij erfgoed. Een erfgoedbeleid veronderstelt dat je aandacht hebt voor alle aspecten van het erfgoedwerk. Het Cultureelerfgoeddecreet onderscheidt in dit verband vijf functies: herkennen en verzamelen, behouden en borgen, onderzoeken, presenteren en participatie.

Als cultuur- of vrijetijdsdienst moet je deze functies niet allemaal zelf uitvoeren. Erfgoedwerk is niet enkel een taak van het lokaal bestuur. Elke gemeente telt wel een of meer actoren die zich inzetten voor lokaal erfgoed. Denk aan lokale musea, archieven, erfgoedbibliotheken, erfgoedverenigingen, privéverzamelaars, ambachtslieden, onderzoekers... Het hoeft geen betoog hoe belangrijk deze erfgoedactoren zijn: zij bewaren heel wat erfgoed dat anders verloren zou gaan, hebben welbepaalde expertises in huis en zijn meestal goed genetwerkt binnen de lokale gemeenschappen. Kortom: deze erfgoedactoren zijn essentiële partners voor de ontwikkeling van je erfgoedbeleid. Via structureel overleg, gezamenlijke projecten en een ondersteuningsbeleid (zie volgende hoofdstuk) kan je inspelen op hun sterktes, noden en verwachtingen. Zo maak je samen werk van een sterk en gedragen erfgoedbeleid.

Herkennen en verzamelen

Om met erfgoed te kunnen werken, moet er uiteraard erfgoed zijn. Een eerste uitdaging is om zicht te krijgen op het aanwezige erfgoed in je gemeente. Dat komt verder in deze brochure nog aan bod.

Een volgende stap is om verder na te denken over collectievorming. Wat willen de lokale gemeenschappen bewaren? Waarom? Wat doen we met verzameld erfgoed dat niet past binnen ons beleid: afstoten, maar naar wie, en waarom? De opmaak van een collectieplan kan je op weg helpen om deze vragen te beantwoorden.

Meer weten? De Erfgoedwijzer: het antwoord op al je erfgoedvragen

De Erfgoedwijzer is het online kennis- en informatieplatform van FARO. Het bundelt alle antwoorden op jouw vragen over de omgang met cultureel erfgoed. Van het schrijven van een collectieplan, het bewaren en borgen van erfgoed tot de uitbouw van een jongerenwerking.

Surf naar www.erfgoedwijzer.be.

Behouden en borgen

Zorgen voor erfgoed mag je ook letterlijk nemen. Hoe kun je erfgoedcollecties beschermen tegen schimmels, insecten, temperatuurschommelingen, vocht ...? Nog voor je een collectieplan opstelt, moet je bekijken of je het erfgoed ook in goede omstandigheden kunt bewaren. Is er binnen je lokaal bestuur een locatie die aan de nodige klimatologische eisen kan voldoen om een collectie te bewaren? Of zijn er elders in de regio mogelijkheden om het erfgoed te bewaren?

Het bewaren van immaterieel erfgoed noemen we ‘borgen’. Dit vraagt een eigen benadering. Immaterieel erfgoed kun je niet of moeilijk aanraken. Hoe kun je het dan bewaren? Je kunt natuurlijk wel gebruiken, verhalen of volksliederen vastleggen door ze op te schrijven of te filmen. Deze materiële objecten kun je wel bewaren voor de toekomst. Maar gaat er zo niet veel verloren van het levendige karakter van dit erfgoed? Een antwoord op deze en andere vragen vind je op www.immaterieelerfgoed.be.

Carnaval in Halle: immaterieel erfgoed dat een ganse gemeenschap kan mobiliseren. (Devierd'n via Wikimedia Commons, CC BY 4.0)

Meer weten? Uitleendienst Erfgoed

Wil je luchtvochtigheid, lichtsterkte of temperatuur meten? Of ben je op zoek naar een kwalitatieve fotografieset om collecties te registreren? Dan kan je terecht bij de Uitleendienst Erfgoed. De Uitleendienst leent materiaal uit aan organisaties uit de cultureel-erfgoedsector om ze te ondersteunen bij het beheer van hun erfgoedcollectie. Deze dienst is georganiseerd in tien uitleenpunten, verspreid over heel Vlaanderen. Zo is er altijd wel een uitleenpunt bij jou in de buurt. Ontlenen is helemaal gratis. Neem een kijkje op <https://uitleendienst erfgoed.be>.

Onderzoeken

Een volgende stap is het onderzoeken van het erfgoed. Waar komt het erfgoed vandaan? Wat was de oorspronkelijke betekenis en hoe is die geëvolueerd? Onderzoek is tijdrovend, maar als lokale cultuurprofessional hoef je dit niet helemaal zelf te doen. Hogescholen en universiteiten zijn vaak op zoek naar thema's waarover hun studenten een eindverhandeling kunnen schrijven. Zo'n verhandeling over de geschiedenis van je stad of gemeente en het bijhorende erfgoed kan extra informatie of nieuwe inzichten opleveren. Maar ook het werk van heemkundigen of individuele onderzoekers blijkt vaak een enorme schat aan informatie te bevatten.

Presenteren

Wanneer de voorgaande uitdagingen goed worden aangepakt, is het tijd om het erfgoed naar het publiek te brengen. Dat kan via verschillende formules: een tentoonstelling, publicatie, evenement, maar evengoed via een leskoffer, een app of een spel. De mogelijkheden zijn eindeloos.

Uit de praktijk: nutskasten in een erfgoedjasje

Nutskasten, je komt ze overal in het straatbeeld tegen. Ze zijn natuurlijk nodig, maar vele mensen ervaren ze als visueel vervuilend. Verschillende lokale besturen hebben deze grijze kasten de voorbije jaren verfraaid met stickers van foto's en postkaarten van de archiefdienst of de heemkundige kring. Met deze eenvoudige actie sla je meerdere vliegen in een klap. Het straatbeeld wordt wat fraaier en de bevolking krijgt een zicht op hoe de gemeente er vroeger uitzag. Bovendien levert zo'n actie naamsbekendheid op voor de heemkundige kring of het gemeentelijke archief.

Nutskasten in Mortsel tonen hoe de buurt er 100 jaar geleden uitzag. (©FARO)

Meer weten. Op wandel met de ErfgoedApp

Erfgoed vind je overal, zo begonnen we deze brochure. Via de ErfgoedApp kun je dit rijke erfgoed aanbod presenteren aan bewoners en toeristen. Al meer dan 1.750 musea, erfgoedorganisaties en lokale besturen zijn met de ErfgoedApp aan de slag gegaan. Als lokaal bestuur kun je bijvoorbeeld een wandeling of fietstocht uitwerken met een link naar markante plaatsen, objecten, verhalen of tradities. Je kunt zelf videomateriaal, audiofragmenten, doe-vragen en augmented reality toevoegen. Zo kun je bezoekers een unieke erfgoedervaring bieden! Meer informatie over het gebruik van deze gratis app en talloze praktijkvoorbeelden vind je op www.erfgoedapp.be.

Participeren

Sinds het Cultureelerfgoeddecreet van 2017 is participatie ingeschreven als een vijfde basisfunctie voor het cultureel-erfgoedwerk. Hiermee erkende het decreet vooral een tendens die al langer leeft in de erfgoedsector en de hele samenleving: het publiek engageren en betrekken, samen beslissen en uitvoeren. Zo maak je de gemeenschap 'mede-eigenaar'. Zeker het lokale niveau is een interessante schaal om te experimenteren met participatie, net omdat het zo dicht bij de burger staat.

Uit de praktijk: adopteer een oorlogsmonument

In Nederland loopt al meer dan dertig jaar het project 'Adopteer een monument'. Jongeren uit het basisonderwijs worden uitgenodigd om een oorlogsmonument te adopteren. Jaarlijks bezoeken de leerlingen dan het monument. Dit gebeurt meestal op 4 mei (Herdenkingsdag) of 5 mei (Bevrijdingsdag). De leerlingen kunnen er een krans of bloemen neerleggen, gedichten of verhalen voordragen, of een oorlogsveteraan uitnodigen voor een getuigenis. Ook in de lessen leren de kinderen het verhaal achter het oorlogsmonument in hun buurt. Zo leren ze wat herdenken is en denken ze na *waarom* het belangrijk is om de verhalen uit de oorlog door te geven. Ook al gaat het om een langlopend initiatief, de achterliggende gedachte is actueler dan ooit en bovendien participatief. Want de adoptie van een monument verhoogt de betrokkenheid bij zo'n stukje lokaal erfgoed en de lokale geschiedenis.

Vele bewoners voelen zich betrokken bij lokaal erfgoed. Dit geeft vaak aanleiding tot warme en verbindende projecten. Erfgoed heeft het potentieel om een gemeenschap te versterken: het gevoel een gemeenschappelijk verleden te delen, versterkt de onderlinge verbondenheid. Een erfgoedwerking kan ook diverse gemeenschappen met elkaar verbinden, door oog te hebben voor het erfgoed van die diverse gemeenschappen en voor de verschillende perspectieven op dat erfgoed. Toch kan erfgoed ook schuren, discussie oproepen en aanleiding geven tot conflicten. Ook lokale besturen worden geconfronteerd met toenemende polemieken, bijvoorbeeld over straatnamen en standbeelden die verwijzen naar een koloniaal verleden. Maar ook de herinnering aan de Tweede Wereldoorlog, collaboratie en de repressie kan een heikel punt blijven binnen lokale gemeenschappen.

Bloemstuk en bloemen bij het monument voor de verzetsheld Geerhard Bosch in Daarle (NL), neergelegd door leerlingen in het kader van 'Adopteer een monument'. (Gertjan Schutten via Wikimedia Commons, CC BY-SA 3.0)

Meer weten: Hoe omgaan met koloniale verwijzingen in de openbare ruimte?

Er valt niet naast te kijken: in verschillende steden en gemeenten liggen beelden in de publieke ruimte en straatnamen onder vuur. Vaak gaat het om namen en beelden die verwijzen naar het koloniale verleden van België. Hoe kun je als lokaal bestuur omgaan met zulke discussies? Welke voorbeelden zijn er te vinden? En welke principes worden dan best meegenomen? Het Agentschap Binnenlands Bestuur heeft een praktische handreiking ontwikkeld, speciaal voor lokale besturen. Ook op de Erfgoedwijzer van FARO vind je strategieën om met beladen erfgoed om te gaan.

Raadpleeg <https://www.integratie-inburgering.be/nl/koloniale-verwijzingen> en <https://faro.be/kennis/inclusief-werken/hoe-omgaan-met-gecontesteerde-straatnamen-en-standbeelden>

Een samenhangend geheel

Mocht je er nog aan twijfelen: de vijf bovenstaande functies hangen met elkaar samen en hebben elkaar nodig. In dit opzicht spreekt men wel van een ‘integrale erfgoedbenadering’. Als je erfgoed alleen maar bewaart en opsluit ver weg van het publiek, dan verliest het zijn betekenis. En omgekeerd is het belangrijk dat we vandaag zorg dragen voor ons erfgoed opdat ook toekomstige generaties ervan kunnen genieten. Daarom is het belangrijk dat je oog hebt voor alle vijf functies in een erfgoedbeleid. Als lokale cultuurprofessional moet je deze taken natuurlijk niet allemaal zelf uitvoeren. Zo kun je ook andere erfgoedorganisaties ondersteunen bij de uitvoering van deze functies.

Uit de praktijk: Erfgoedhuis Hof ter Welle in Beveren

Een knap voorbeeld van een gecombineerde erfgoedwerking vinden we in het Erfgoedhuis Hof ter Welle, dat in 2017 de deuren opende. Dit Erfgoedhuis brengt de verschillende functies met elkaar in verband:

- In de eerste plaats biedt het onderdak aan de gemeentelijke collecties: de kunstcollectie, de museale collectie en de erfgoedbibliotheek. Ruim 1.500 collectiestukken zijn ondergebracht in de juiste klimatologische omstandigheden. Het pronkstuk is het open kunstdepot. In deze zaal worden de meest waardevolle schilderijen uit de eigen collectie bewaard in een geklimatiseerde box. Bezoekers kunnen van achter een glazen wand enkele werken bewonderen. De bedoeling is dat de tentoongestelde werken regelmatig wijzigen.
- Naast de bewaarfunctie wil het Erfgoedhuis het publiek laten kennismaken met erfgoed. Hiervoor maakt het gebruik van de nieuwste technologie. In de zogenaamde ‘schatkamer’, het oudste deel van het kasteel in het torengedebouw, kunnen bezoekers een 3D-film bekijken over de evolutie van het kasteel en de verschillende bouwfases van de dertiende tot de twintigste eeuw.
- Specifiek voor het onderwijs is er een grafisch geïllustreerde tijdslijn aangebracht. Deze tijdslijn verbindt grote gebeurtenissen uit de nationale geschiedenis met allerlei personages en gebeurtenissen in Beveren en specifiek in Hof ter Welle.

- Daarnaast zet het Erfgoedhuis volop in op de samenwerking met lokale erfgoedactoren. Op het gelijkvloers kreeg de heemkundige kring een eigen stek met een bibliotheek en leeszaal. Daar kunnen onderzoekers oude boeken raadplegen. In de kapel kunnen kleinschalige concerten of lezingen plaatsvinden. Verder biedt het Erfgoedhuis extra vergaderruimte aan verenigingen.

Juist door verschillende functies te combineren is er in het Erfgoedhuis altijd wel wat te beleven. En, niet onbelangrijk, het Erfgoedhuis steunt op een intensieve samenwerking tussen het gemeentebestuur en de heemkundige kring. Of zoals Bert Verwerft, erfgoeddeskundige van Beveren, het verwoordt: “Onze heemkundige kring heeft een zeer actieve en participerende rol in het Erfgoedhuis. Hij staat mee in voor het draaiend houden van het Erfgoedhuis: met gedeelde zorg en beheer van de collecties, permanenties, voorbereiding van tentoonstellingen en activiteiten. Een gedeeld werk dus van erfgoedprofessionals en vrijwilligers.” Door deze actieve (samen)werking is het Erfgoedhuis op korte termijn uitgegroeid tot een knooppunt en aanspreekpunt voor alle erfgoedgeïnteresseerden in Beveren en ver daarbuiten.

Het Erfgoedhuis Beveren: uitvalsbasis van de gemeentelijke erfgoedwerking en thuishaven van de heemkundige kring. (© Lokaal Bestuur Beveren)

1.3. Erfgoed in het integrale lokale beleid

Bij lokale besturen is er de tendens om integraal te werken. Deze tendens is de voorbije jaren versterkt door het gemeentelijke meerjarenplan en de beleids- en beheerscyclus (BBC). Integraal werken komt erop neer dat lokale jeugd-, cultuur-, sport- of welzijnsdiensten zich maximaal inschrijven in het beleid dat de gemeente wil ontwikkelen. Zo'n integrale benadering vertrekt van brede uitgangspunten en vragen: welke noden van welke inwonersgroepen willen we lenigen met onze dienstverlening? Wat willen we deze legislatuur bereiken

en wat is daarvoor nodig? Integraal werken betekent dus dat je lokaal erfgoed mee inzet om de agenda van het lokale bestuur mee waar te maken. Dit klinkt gemakkelijker gezegd dan gedaan, maar er zijn inmiddels flink wat voorbeelden waarbij erfgoed wordt gekoppeld aan globale doelstellingen rond bv. kindvriendelijkheid, welzijnsbeleid of duurzame ontwikkeling.

Uit de praktijk: archieven in het vakantieaanbod voor kinderen

Vele steden en gemeenten willen zich profileren als kindvriendelijk en hebben hiervoor doelstellingen ingeschreven in hun meerjarenplan. Binnen zo'n kindvriendelijk beleid is een kwalitatieve buitenschoolse opvang een belangrijk aspect. Het lijkt niet evident, maar ook een archiefdienst kan een rol spelen in een kwalitatief aanbod voor buitenschoolse kinderopvang. In Poperinge bijvoorbeeld bundelt 'Popsjot' alle activiteiten voor kinderen die in de schoolvakanties worden aangeboden. Het stadsarchief heeft de voorbije jaren verschillende activiteiten uitgewerkt, voor kinderen uit het eerste tot en met het zesde leerjaar. Enkele voorbeelden:

- Een kookworkshop op basis van een receptenboekje uit de Eerste Wereldoorlog. Het recept zelf was opgesteld in geheimschrift dat men haalde uit een dagboek uit 1915. De kinderen moesten dus eerst de tekst ontcijferen, en daarna helpen met het snijden van de groenten. Terwijl de soep aan het koken was, kregen ze een rondleiding door het archief. Als afsluiter mocht iedereen de soep proeven.
- Een lesje oud schrift/geheimschrift, voor kinderen van het vijfde en zesde leerjaar. Op basis van eenvoudige teksten uit verschillende eeuwen leerden de kinderen hoe hun voorouders vroeger schreven.
- Escape Room in het archiefdepot: kinderen vanaf 11 jaar gaan op zoek naar de sleutel van het depot om er uit te ontsnappen. Spelenderwijs maken ze kennis met verschillende aspecten van een archiefdienst: opzoeken, ordenen, scannen, bewaren ...
- *Geocaches*: geocaches zijn een internationaal fenomeen. Via een gps of smartphone moet je proberen om een welbepaalde verstopplaats, een cache, te vinden. Wie de verstopplaats vindt, mag zijn naam in een logboek schrijven. Ook het stadsarchief heeft zo'n geocache uitgewerkt. Om de cache te ontdekken, moeten de kinderen tijdens een stadswandeling verschillende vragen oplossen over het verleden van Poperinge.

Bij de voorbereiding van deze activiteiten moest het stadsarchief de nodige creativiteit aan de dag leggen. Maar eenmaal de activiteiten waren uitgewerkt en aansloegen, konden die het jaar daarop opnieuw worden georganiseerd. Voor het stadsarchief was de samenwerking alvast een manier om een nieuw en vooral jong publiek te laten kennismaken met de eigen werking. Bovendien kon het zijn zichtbaarheid en relevantie vergroten bij de belangrijkste stakeholders, zoals politici, diensthoofden, de algemeen directeur en natuurlijk ook de inwoners van Poperinge ...

Kinderen laten kennismaken met een lokale archiefwerking? Het Stadsarchief Poperinge gaat de uitdaging aan! (© Lokaal Bestuur Poperinge)

Meer weten? Het glas halfvol. Erfgoed in het lokaal beleid

In 2018 verrichtte FARO een kleinschalig onderzoek naar de plaats van cultureel erfgoed in de eerste generatie gemeentelijke meerjarenplannen. Wat bleek? Bij de centrumsteden is cultureel erfgoed een vaste waarde in het stedelijke beleid. Bij de middelgrote en kleinere lokale besturen zijn er grote verschillen. Globaal gesteld is cultureel erfgoed nog altijd een klein onderdeel van het lokaal beleid, maar wel een dat goed in de markt ligt en op almaar meer belangstelling kan rekenen. Ook vandaag nog zijn vele lokale besturen de mogelijkheden van erfgoed volop aan het verkennen. Bovendien is integraal werken niet vreemd aan de erfgoedsector. Juist omdat erfgoed een relatief klein beleidsdomein is, hebben erfgoedwerkers samenwerken al goed in de vingers. Dit tonen de verschillende voorbeelden in deze brochure ook aan.

Je kunt het onderzoeksrapport raadplegen via deze link: <https://faro.be/publicaties/het-glas-halfvol-erfgoed-de-gemeentelijke-meerjarenplannen-2014-2020>

HOOFDSTUK 2. EEN ERFGOEDVRIENDELIJK ONDERSTEUNINGSBELEID?

HOOFDSTUK 2. EEN ERFGOEDVRIENDELIJK ONDERSTEUNINGSBELEID?

Zoals eerder aangehaald, telt haast elke gemeente meerdere erfgoedactoren: erfgoedverenigingen, musea, archieven, verzamelaars ... Door lokaal erfgoed te verzamelen, te bewaren, te onderzoeken en te presenteren hebben deze erfgoedactoren vaak een relevantie voor de bredere lokale gemeenschap. Je kunt hen beschouwen als dragers van het geheugen van die lokale gemeenschap. Vanuit dat perspectief kun je gerust stellen dat vele erfgoedactoren een algemeen belang voorstaan. Maar een erfgoedwerking is ook intensief. Vaak hebben deze erfgoedactoren de steun van hun lokaal bestuur nodig om hun werking te verdiepen, te verbreden of naar een hoger kwaliteitsniveau te tillen. Maar hoe kun je nu een erfgoedvriendelijk lokaal subsidiebeleid op touw zetten?

Meer weten: de Erfgoedkaart

Op www.erfgoedkaart.be vind je een overzicht van cultureel-erfgoedorganisaties in Vlaanderen en Brussel. Je kunt er zoeken op je eigen gemeente. Ontbreken er op deze kaart nog erfgoedorganisaties uit je gemeente? Neem dan contact op met FARO via info@faro.be.

2.1. Werkingssubsidies voor verenigingen: puntensysteem

Voor verenigingen is het gebruikelijk dat lokale besturen werken met een puntensysteem. Het principe is eenvoudig: de vereniging krijgt een basisbedrag en vervolgens extra subsidies, al naargelang de soort en het aantal activiteiten die ze jaarlijks organiseert. Er zijn verschillende manieren om zo'n puntensysteem 'erfgoedvriendelijk' te maken.

Een brede omschrijving van erfgoed

Alles begint natuurlijk met de omschrijving van de activiteiten en organisaties die in aanmerking komen voor ondersteuning. Een voorbeeld van een brede omschrijving van cultuur vind je in het subsidiereglement van de stad [Halen](#). Uit deze brede omschrijving is duidelijk dat zowel onroerend, roerend als immaterieel erfgoed integraal deel uitmaken van het lokaal cultuurbeleid.

Uit de praktijk: subsidiereglement stad Halen

“Het begrip cultuur wordt in verschillende betekenissen gebruikt. Hier valt heel veel onder, van eet- en kleedgewoonten, tot normen en waarden en geloof. Voorbeelden: voedings- en eetgewoonten, wasrituelen, gebedsrituelen, sociale omgangsvormen, gewoonten en gebruiken, normen en waarden, bestaanswijze, muziek en voorwerpen, wijze van kleden, bouwwerken, kunstuiting, kunst en/of wetenschap, inclusief o.a. literatuur en taal, architectuur, schilderijen en theater.”

Aandacht voor de typische erfgoedactiviteiten

Vele erfgoedverenigingen stoppen veel tijd in de organisatie van een tentoonstelling. Ook de uitgave van een tijdschrift of boek beschouwen ze vaak als een kernopdracht en ze investeren er veel geld en energie in. Zo'n tijdschrift of tentoonstelling zijn bijgevolg activiteiten die heel wat punten waard zijn.

Vernieuwing stimuleren

Via het puntensysteem kun je erfgoedverenigingen natuurlijk ook stimuleren om in te zetten op minder klassieke erfgoedactiviteiten. Denk aan digitale publicaties, een scholenwerking of een samenwerking met een jeugdbeweging.

Uit de praktijk: subsidiereglement Turnhout

Het subsidiereglement van de Stad Turnhout omvat een aparte categorie 'erfgoed', op basis waarvan verenigingen per erfgoedactiviteit 10 tot 100 punten krijgen. De klassieke erfgoedactiviteiten (tentoonstelling, jaarboek, eigen tijdschrift ...) zijn goed voor een hoog puntental, van 50 tot 100 punten. Maar het reglement stimuleert ook andere erfgoedactiviteiten. Een structurele jongerenwerking bijvoorbeeld is goed voor 50 punten. Ook het systematisch vormen en begeleiden van de eigen leden staat garant voor 50 punten.

Erfgoedreflex aankweken

Via het puntensysteem kun je ook andere verenigingen stimuleren om aandacht te besteden aan hun erfgoed.

Uit de praktijk: erfgoed bij sport en amateurkunsten

De Stad Brugge stimuleert sportverenigingen om aandacht te besteden aan hun erfgoed. Sportverenigingen krijgen extra punten als ze een 'erfgoedverantwoordelijke' aanstellen of als ze de historie van hun club onder de aandacht brengen. Dit reglement kadert in een ruimere samenwerking tussen Erfgoedcel Brugge en de stedelijke sportdienst.

In Mol krijgen culturele verenigingen extra punten als ze hun archief overdragen aan het gemeentelijke archief. Zo kun je de erfgoedreflex stimuleren bij de fanfare, de harmonie of de lokale Femmaafdeling.

Vele sportverenigingen kunnen terugblikken op een rijke geschiedenis en hebben heel wat erfgoed. In Brugge kunnen deze verenigingen 'punten' scoren als ze zorg dragen voor dat erfgoed. Op de foto: voetbalticket uit 1959, uit het archief van de Koninklijke Sporting Kring Doven uit Brugge. (© Cel Fotografie Stad Brugge)

Oog voor particulieren

Meer en meer reglementen worden opengesteld voor activiteiten van particulieren. Het reglement van de stad Halen is opnieuw een mooi voorbeeld. Zo kunnen individuen er subsidies krijgen voor een culturele activiteit. Deze activiteit moet wel bestemd zijn voor een ruimer publiek, plaatsvinden in Halen en goedgekeurd zijn door de cultuurraad.

2.2. Werkingssubsidies aan collectiebeherende organisaties (musea, archieven, erfgoedbibliotheken)

Het puntensysteem heeft ook een aantal nadelen. Het is minder geschikt voor erfgoedorganisaties die collectiebeheer als hoofdopdracht hebben. Collectiebeheer is zodanig intensief en specifiek dat de ondersteuning van musea, archieven en erfgoedbibliotheken best gebeurt via een aparte regeling. Een aparte regeling is ook te overwegen voor erfgoedorganisaties die taken opnemen die het lokale bestuur en de lokale gemeenschap ten goede komen. Denk bijvoorbeeld aan een vereniging die geleide wandelingen organiseert. Dit draagt ook bij tot de uitstraling van de stad of gemeente.

Er is een tendens om zo'n regeling ook op lokaal niveau in een convenant of beheersovereenkomst te gieten. Zo'n overeenkomst bevat afspraken en verwachtingen tussen beide partijen. Het lokaal bestuur kan met die overeenkomst meer transparantie bieden over de toegekende middelen. Voor de erfgoedorganisatie biedt zo'n uitgeschreven afspraak dan weer meer rechtszekerheid.

Uit de praktijk: Geraardsbergen ondersteunt twee musea met een convenant

Geraardsbergen heeft meerdere musea op haar grondgebied die worden beheerd door vrijwilligers. Twee ervan – Museum 't Aloam en Musea Hunnegem – krijgen stedelijke subsidies via een convenant. Ik vroeg aan de betrokkenen wat deze convenanten precies inhouden.

FARO: Laat ons beginnen bij het begin. Waar staan de twee musea voor?

Jef Merkaert (conservator van 't Aloam): “Het museum 't Aloam bevindt zich in een oude graanmolen. Het was het levenswerk van mijn vader. Naast molenaar was hij ook een volbloed verzamelaar. De collectie is bijgevolg heel divers. Ze omvat heel wat landbouw- en werktuigen, maar ook een oude drukkerij en een schoolklasje van vroeger. Toen mijn vader overleed, heb ik zijn werk voortgezet. We hebben ook een vzw opgericht, om meer garanties in te bouwen voor het voortbestaan van het museum.”

Phil Haegeman (coördinator Musea Hunnegem): “Musea Hunnegem bevindt zich in een voormalige kloostersite dicht bij het stadscentrum. Musea Hunnegem overkoepelt liefst vier musea. Het museum Huge vertelt de ontstaansgeschiedenis van de stad en de kloostergemeenschap. Op de bovenverdieping bevindt zich het Museum en Archief van de Vlaamse Film, dat een levendig beeld schetst van de filmgeschiedenis in Vlaanderen tot het begin van de jaren 1960. Het Museum Luchtoorlog WO II geeft dan weer een overzicht van de in de regio geborgen oorlogsvliegtuigen uit de Tweede Wereldoorlog. Ten slotte is er de 'Comic Corner', helemaal gewijd aan de Belgische stripgeschiedenis. Deze musea worden beheerd door de Vrienden van Musea Hunnegem, een feitelijke vereniging die volledig draait op vrijwilligers.”

Hoe is de financiële ondersteuning door de stad geregeld?

Jef: “Al in de jaren 2000 werkten 't Aloam en het stadsbestuur samen, om erfgoed naar de scholen te brengen. Zo organiseerden we schooluitstappen naar het museum. De kinderen kregen in het schoolklasje van het museum een les uit vroegere tijden. Dit project werd gesubsidieerd in het kader van het lokaal cultuurbeleid. Toen dit project afliep, kwam het stadsbestuur met het idee om de ondersteuning en samenwerking vast te leggen in een convenant.”

Philip: “De Musea Hunnegem bestaan nog maar sinds 2018. Wij vroegen aan het stadsbestuur hoe het ons kon ondersteunen. Naar analogie met 't Aloam besloot de stad om ook voor onze musea een convenant op te stellen.”

Hoe zijn de convenanten precies opgesteld?

Rina Cosyns (cultuurbeleidscoördinator): “In de teksten staan een aantal doelstellingen ingeschreven voor de betrokken musea. Zoals een werking uitbouwen op basis van de basisfuncties, samenwerken met lokale partners en, waar mogelijk, deelnemen aan lokale evenementen en initiatieven zoals Erfgoeddag of Open Monumentendag. Om deze doelstellingen te realiseren, krijgen beide musea een toelage van 7.500 euro per jaar. De teksten hebben we in onderling overleg opgesteld. Beide convenanten lopen tot het einde van de legislatuur. Daarna worden ze opnieuw onderhandeld.”

Wat zijn de voordelen van deze overeenkomsten?

Filip en Jef: “Voor onze musea bieden de overeenkomsten vooral zekerheid van inkomsten. Dit is belangrijk om een stabiele werking te kunnen uitbouwen.”

Rina: “Het voordeel voor het lokaal bestuur is dat we de subsidiëring kunnen koppelen aan doelstellingen van het stedelijke beleid, namelijk erfgoed bewaren en ontsluiten. Ons cultuur- en erfgoedbeleid is vraaggericht: het vertrekt van de vragen van de bewoners en de toeristen. Daarom maken we geen onderscheid tussen private musea en de eigen, stedelijke collecties. De convenanten zijn dus een goede basis om samen beleid te voeren. Anders dan voordien kijken we nu samen naar de lange termijn en verder dan de eigen collecties. Je weet rond welke doelstellingen de stad en de musea met elkaar kunnen samenwerken. Zoiets geeft ook rust.”

Musea Hunnegem omvat onder meer het Museum en Archief van de Vlaamse Film, dat een levendig beeld schetst van de filmgeschiedenis in Vlaanderen. (© Musea Hunnegem)

2.3. Projectsubsidies

Lokale besturen kunnen ook bijzondere of vernieuwende initiatieven ondersteunen met projectsubsidies. Het is niet altijd nodig om specifiek voor erfgoed een projectsubsidierglement uit te werken. Zo zijn er een aantal lokale besturen die projectsubsidies toekennen aan gemeenschapsvormende projecten. Ook hier kan erfgoed uiteraard een rol in spelen. Toch zijn er ook besturen die specifiek voor erfgoedprojecten een reglement hebben uitgewerkt.

Uit de praktijk: subsidies voor restauratieprojecten in Kasterlee

De gemeente Kasterlee heeft een reglement uitgewerkt ter ondersteuning van restauratieprojecten. Erkende verenigingen kunnen een subsidie krijgen van maximum 1.200 euro voor de aankoop of restauratie van roerend erfgoed. Het voordeel van zo'n reglement is dat verenigingen elders vaak moeilijk subsidies ontvangen voor de restauratie van roerend erfgoed.

HOOFDSTUK 3. DE BLIK VOORUIT. EEN BELEIDSVISIE OP ERFGOED

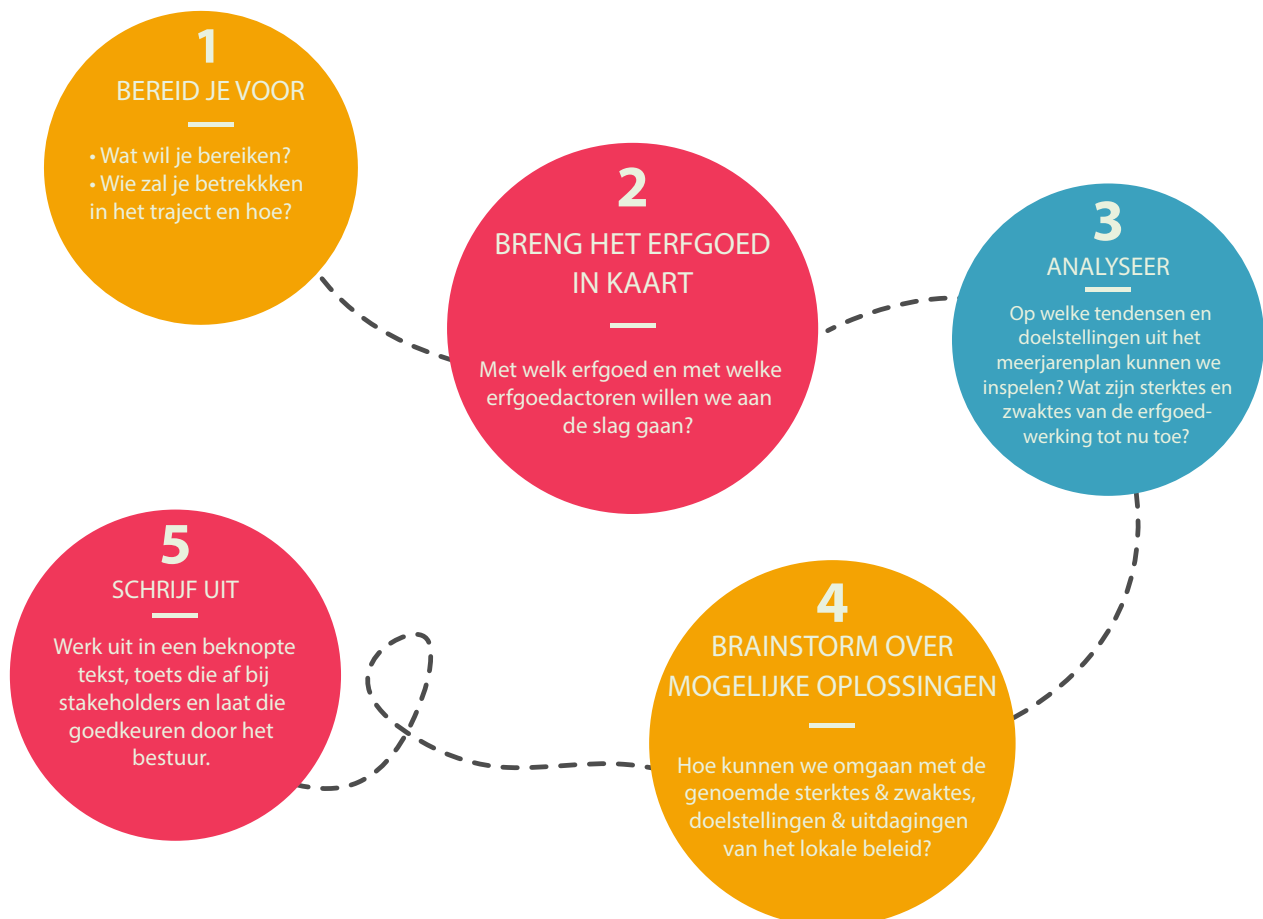
HOOFDSTUK 3. DE BLIK VOORUIT. EEN BELEIDSVISIE OP ERFGOED

Hoe zet je nu een erfgoedbeleid op touw? Zeker wie vanaf nul moet beginnen, begint best klein met een project. Weet je niet waar te beginnen of op welke thema's je kunt inzetten? Overweeg dan een deelname aan Erfgoeddag en/of Open Monumentendag. Deze evenementen focussen elk jaar op een ander thema. Zo kun je experimenteren met nieuwe onderwerpen. Zulke evenementen zijn bovendien goed gekend. Ze kunnen daarom helpen om organisaties, beleidsmakers en inwoners enthousiast te maken voor erfgoed.

Na verloop van tijd kan de behoefte ontstaan om wat langer stil te staan bij je erfgoedbeleid en een beleidsvisie te formuleren. Het traject naar zo'n beleidsvisie is een kans om een stapje terug te zetten en te reflecteren op de erfgoedwerking tot nog toe. Wat wil je met al je erfgoedprojecten uiteindelijk bereiken? En welke aspecten van het erfgoedwerk – denk aan de vijf functies – zijn nog onvoldoende aan bod gekomen? Een uitgeschreven antwoord op deze vragen geeft richting aan je toekomstige acties. Bovendien kan een uitgeschreven visie, goedgekeurd door het bestuur, het politieke draagvlak voor je erfgoedwerking versterken.

Hieronder beschrijf ik vijf stappen om te komen tot een uitgeschreven visietekst. Kies zelf hoever je wilt gaan in elk van deze stappen. Want elke lokale context is natuurlijk anders. Als je bijvoorbeeld al een goed zicht hebt op het erfgoed en de erfgoedactoren, dan kun je deze stap inkorten of overslaan.

Nog een bemerking: onderstaand plan van aanpak is uitgeschreven voor lokale cultuur- en erfgoedprofessionals die voor hun lokaal bestuur een erfgoedvisie willen uitschrijven. Wil je een beleidsplan opmaken om bij de Vlaamse overheid subsidies te krijgen voor een intergemeentelijke cultureel-erfgoedwerking? Dan komt er meer kijken bij de opmaak van zo'n beleidsvisie. Ook hiervoor biedt FARO de nodige ondersteuning.

3.1. Voorbereiding: checklist

□ Denk na over het gewenste resultaat

Denk goed na over het concrete resultaat dat je met een visietraject wilt bereiken. Ambieer je een tekst die grote dromen weergeeft? Een lijst met prioritaire thema's en concrete acties? Of een beknopte inspiratienota met het oog op het volgende meerjarenplan?

□ Stem af met leidinggevende en het bestuur

Bespreek van tevoren met de bevoegde schepen(en) en je leidinggevende het verloop van het traject en het beoogde resultaat. Formuleer daarbij een antwoord op volgende vragen:

- › Hoe betrekken we het bestuur?
Het bestuur zal deze tekst uiteindelijk goedkeuren. Daarom is het noodzakelijk dat de bestuurders van bij het begin op de hoogte zijn. Spreek van tevoren af welke rol de schepen zal spelen in dit traject: wil die actief deelnemen of eerder vanop een afstand volgen?
- › Hoe betrekken we de adviesorganen?
Vraag ook na welke rol de cultuur-, erfgoed- of vrijetijdsraad kan spelen in dit proces. Zal de tekst uiteindelijk aan deze adviesraden worden voorgelegd? En is het zinvol om een voorzitter of een ander lid van de adviesraad actief te betrekken in het traject?
- › Welke naam en statuut krijgt de nota?
Hou rekening met wat er gangbaar is binnen jouw lokaal bestuur. Het ene bestuur werkt met visienota's, elders zal men zo'n document 'conceptnota' of 'bouwstenennota' noemen. Binnen sommige besturen is het misschien niet mogelijk om – naast het meerjarenplan – nog een apart plan te schrijven. In dit geval kun je misschien meewerken aan een 'beleidsinsteek' met het oog op een volgend meerjarenplan. Zo'n beleidsinsteek is een inspiratietekst die lokale administraties uitschrijven ter voorbereiding van een volgend meerjarenplan. Zo'n tekst wordt meestal gepubliceerd in het jaar van de gemeenteraadsverkiezingen.

Hoe dan ook: als je tekst later wordt besproken op het college van burgemeester en schepenen, dan moet duidelijk zijn wat het doel ervan is, wat de link is met het meerjarenplan en of er financiële consequenties aan zijn verbonden. Het laatste wat je wilt, is dat het bestuur de tekst van de tafel veegt omdat het statuut ervan onduidelijk is.

□ Stel een werkgroep samen

Een erfgoedvisie ontwikkel je niet alleen vanachter je bureau. Stel een werkgroep samen waarmee je het traject zult doorlopen. Nodig de belangrijkste erfgoedactoren (de heemkring, het lokale museum, gidsenkring, onderzoeker ...) en bevoegde collega's uit. Zorg dat je hierbij een goede mix hebt van vrijwilligers en professionals. Zet ook buitenstaanders rond de tafel. Denk bijvoorbeeld aan onderwijzers, opbouwwerkers, collega's van de diensten toerisme of ruimtelijke ordening. Hun externe blik helpt je om tot nieuwe inzichten te komen. Bovendien ben je met zo'n divers samengestelde werkgroep al bezig met je erfgoedwerking te verknopen met andere sectoren. Die verknoping is belangrijk met het oog op een goed verankerd lokaal erfgoedbeleid.

□ Stel een timing op

Maak van tevoren duidelijk wat je van de werkgroep verlangt en hoeveel keren de groep zal samenkomen. Maak het traject niet te zwaar. In het onderstaande stappenplan volstaan drie bijeenkomsten van telkens een halve dag en geef je twee keer 'huiswerk' mee.

3.2. Breng het erfgoed en je stakeholders in kaart (huiswerk + vergadering 1)

Wie werk wil maken van een erfgoedbeleid, moet eerst weten welk erfgoed er in de gemeente schuilgaat. Als je dat overzicht nog niet hebt, dan kun je dit maken met de werkgroep. De overzichtskaart en vragenlijsten in bijlage kunnen daarbij helpen. Als voorbereiding op de eerste werkgroepvergadering kun je de leden vragen om deze documenten van tevoren in te vullen en door te sturen. Maak hen wel duidelijk dat je geen encyclopedisch overzicht verwacht van al het mogelijke erfgoed en alle mogelijke stakeholders in je gemeente!

Begin de eerste vergadering met een korte toelichting bij het doel van het traject. Maak vervolgens het overzicht van het erfgoed en de erfgoedactoren in je gemeente, op basis van de ingevulde documenten. Focus daarbij op het erfgoed dat kenmerkend is of dat nog onvoldoende aan bod is gekomen in het lokale beleid. Deze informatie kun je gebruiken in een volgende stap: de analyse.

3.3. Analyseer (vergadering 2)

Maak nu een analyse van het erfgoedbeleid in je gemeente. Doe dit in twee stappen:

Stap 1: leg verbanden met het gemeentelijk meerjarenplan

Erfgoed staat niet geïsoleerd, maar maakt deel uit van een breder lokaal beleid. Daarom is het belangrijk om in je visietekst aansluiting te zoeken met het meerjarenplan en de grote doelstellingen die het bestuur voor zichzelf heeft geformuleerd.

Deze meerjarenplannen kunnen behoorlijk complex en technisch zijn. Het is goed mogelijk dat niet alle leden van je werkgroep hun weg vinden in deze plannen. Belicht daarom tijdens de tweede vergadering de voorname doelstellingen van het lokale beleid. Hou vervolgens een eerste gedachtewissel op basis van volgende vragen:

- › Welke doelstellingen zijn het meest relevant voor een erfgoedwerking?
- › Welke tendensen (demografisch, economisch, sociaal, ruimtelijk ...) staan beschreven, die ook relevant zijn voor een erfgoedwerking?
- › Aan welke globale doelstellingen kan een erfgoedwerking een betekenisvolle bijdrage leveren?

Let er wel op dat deze discussie niet te veel uitwaaiert. Zorg ervoor dat je aan het einde van de discussie de meest relevante doelstellingen en tendensen hebt opgelijst en dat iedereen weet wat ze betekenen. Hoe je dit allemaal kan verbinden met een lokale erfgoedwerking, is een vraag die op een volgende vergadering aan bod komt.

Stap 2: benoem sterktes en zwaktes

Na een globale discussie over de lokale uitdagingen en doelstellingen verleg je nu de focus naar de erfgoedwerking tot nog toe. Wat loopt er goed en minder goed? Denk daarbij aan projecten, bereikte doelgroepen, samenwerkingen, de manier waarop je op de vijf functies inzet of types erfgoed die al dan niet aan bod komen.

Een eenvoudige werkvorm voor een groepsevaluatie is de 'klaag- en jubelmuur'. Die is geschikt om, ook met een grotere groep, zowel de positieve als negatieve punten in een erfgoedbeleid te benoemen en bespreekbaar te maken.

VOORBEREIDING

01

Aan het begin van de oefening krijgt elke deelnemer post-its. Op de tafel ligt een groot blad met twee kolommen. De ene kolom is de 'jubelmuur', de andere de 'klaagmuur'.

IEDER VOOR ZICH

02

Alle deelnemers krijgen 10 minuten de tijd om voor zichzelf op te lijsten welke aspecten van het erfgoedbeleid zij als positief en wat zij als negatief ervaren. Hun opmerkingen schrijven zij neer op de post-its. Je kunt werken met groene post-its (voor de positieve opmerkingen) en rode post-its (voor de negatieve opmerkingen).

DE KLAAG- EN JUBELMUUR KRIJGT VORM

03

Iedereen plakt de post-its op een groot blad (of tegen de muur): de positieve bemerkingen op de 'jubelmuur', de negatieve bemerkingen op de 'klaagmuur'.

BUNDELEN

04

De groepsleider bundelt de post-its die hetzelfde aangeven en vraagt bijkomende informatie over wat niet duidelijk is.

GROEPSDISCUSSIE

05

In groep discussiëren de deelnemers over de grote lijnen. Waar is de organisatie goed in? Wat moet behouden blijven of wat bouw je beter af? Voor welke problemen is er dringend een oplossing nodig? Wat kunnen achterliggende oorzaken zijn?

KLAAR

06

Noteer de belangrijkste bevindingen op papier.

3.4. Brainstorm over mogelijke oplossingen (vergadering 3)

□ Voorbereiding

- › Maak op basis van de voorbije vergadering een olijsting van de voornaamste sterktes en zwaktes en meest relevante tendensen en prioritaire doelstellingen van het lokale beleid. Koppel aan elk punt een ‘Hoe kunnen we?’-vraag vast.
- › Stuur dit overzicht door naar de deelnemers, zodat die zich kunnen voorbereiden.

□ Tijdens de vergadering

- › Hou tijdens de vergadering met de deelnemers een brainstorm over mogelijke antwoorden op de ‘Hoe kunnen we?’-vragen. Heb je te maken met een grote werkgroep? Dan kun je die opsplitsen in kleine groepjes.
- › Maak aan het einde van deze vergadering een prioriteitenlijst. Stel een tijdslijn op: wat kan snel resultaat opleveren, wat moet dringend gebeuren, wat kan wachten en wat vraagt nog wat voorbereidingstijd ...?
- › Na deze discussie heb je meteen een werkagenda voor de volgende jaren. Dit is een concreet resultaat en een dankbare afsluiter van het traject dat je met deze werkgroep hebt afgelegd.

Hoe kunnen we ... samenwerken?

Kijk in je zoektocht naar antwoorden op de ‘Hoe kunnen we?’-vragen over het muurtje heen. Een deel van de oplossing ligt vaak in samenwerking, met andere sectoren of over de gemeentegrenzen heen. Toegegeven, samenwerken is zoveel gemakkelijker gezegd dan gedaan. Maar het steunpunt OP/TIL (zie p. 40) heeft een hulpmiddel uitgewerkt dat je kan helpen om potentiële partners in kaart te brengen. Je vindt het op <https://toolkitoptil.be/netwerkuitbouwen.html>.

ANALYSE	‘HOE KUNNEN WE?’-VRAGEN?	MOGELIJKE OPLOSSINGEN
<p>Sterkte: Er is een actieve vrijwilligerswerking ontstaan naar aanleiding van de voorbije Erfgoeddagen. Deze groep wil zich ook buiten Erfgoeddag engageren.</p>	<p>Hoe kunnen we vrijwilligers inzetten op andere erfgoedthema’s?</p>	<p>We bevragen de vrijwilligers: op welke thema’s willen zij graag werken? We lanceren een oproep naar bijkomende vrijwilligers.</p> <p>We blijven investeren in een kwalitatief vrijwilligersbeleid, met voldoende ruimte voor feedbackgesprekken, persoonlijke begeleiding en ontmoetings- en gezelligheidsmomenten.</p> <p>Bij de opmaak van het nieuwe organogram wordt de ondersteuning van deze vrijwilligers benoemd als een onderdeel van het takenpakket van de cultuurprofessional.</p>

<p>Zwakte: Het funerair erfgoed is amper gekend en dreigt te verdwijnen.</p>	<p>Hoe kunnen we het funerair erfgoed beter bekendmaken bij de lokale gemeenschap?</p>	<p>We stellen een stappenplan op waarbij we het erfgoed in kaart brengen en documenteren. Hiervoor starten we een vrijwilligerswerking op.</p> <p>We werken mee aan de Week van de Begraafplaats om het draagvlak voor funerair erfgoed te vergroten, zowel bij het publiek als binnen het lokale bestuur.</p>
<p>Tendens (bedreiging): Door de ontkerkelijking komt de helft van de kerkgebouwen leeg te staan of krijgt een andere bestemming. Veel roerend religieus erfgoed dreigt verloren te gaan.</p>	<p>Hoe kunnen we ervoor zorgen dat het waardevolle roerend religieus erfgoed bewaard blijft?</p>	<p>Met de kerkfabrieken stellen we een kerkenbeleidsplan op. Samen met de vrijwilligers starten we een inventarisatieproject op.</p> <p>Voor het inventariseren en waarderen maken we gebruik van de handleiding van PARCUM. We zoeken externe ondersteuning.</p>
<p>Doelstelling (kans): Het lokale bestuur wil zich profileren als een kindvriendelijke gemeente en heeft dit als prioritair beleid ingeschreven in het meerjarenplan.</p>	<p>Hoe kunnen we vanuit erfgoed meewerken aan een kwaliteitsvol vrijetijdsaanbod voor kinderen?</p>	<p>Met de geïnteresseerde erfgoedactoren stellen we een werkgroep ‘erfgoed & jongeren’ samen. Voor de samenstelling van deze werkgroep gaan we gericht op zoek naar jongeren.</p> <p>Deze werkgroep organiseert jaarlijks erfgoedacties in het kader van de Grabbelpas. We evalueren deze acties met de jeugddienst en delen onze ervaringen met het brede socioculturele verenigingsleven.</p>

3.5. Verwerk alle input en laat de tekst goedkeuren

- › Op basis van de vorige stappen heb je nu antwoorden op verschillende ‘Hoe kunnen we?’- vragen en een kaart van het erfgoed. Nu komt het erop aan dit uit te schrijven in een vorm die je van tevoren hebt afgesproken met je bestuur.
- › Wat die vorm ook is: hou voor ogen dat je beleidsvisie voldoende toekomstgericht is. Natuurlijk mag je de huidige sterktes benoemen en behouden. Maar geef ook duidelijk aan wat je in de toekomst wilt veranderen, versterken of verbeteren.
- › Leg de ontwerp tekst nog eens voor aan de bevoegde schepen(en), de werkgroep en eventueel aan de bevoegde adviesorganen. Laat de uiteindelijke tekst goedkeuren door het college van burgemeester en schepenen. Zo heb je groen licht om van start te gaan!

**HOOFDSTUK 4. TUSSEN DROOM EN DAAD.
EEN KWESTIE VAN CENTEN?**

HOOFDSTUK 4. TUSSEN DROOM EN DAAD. EEN KWESTIE VAN CENTEN?

Wie een ambitieuze erfgoedwerking uitbouwt, zoekt vaak bijkomende middelen. Als afsluiter geef ik nog enkele relevante subsidielijnen voor lokale erfgoedwerkingen. Hou er wel rekening mee dat subsidiegevers nieuwe accenten kunnen leggen of subsidielijnen kunnen schrappen. Ook de regelgeving op basis waarvan subsidies kunnen worden toegekend, wijzigt geregeld. Schrijf je daarom in op de nieuwsbrieven van de betrokken subsidieverstrekkingen. Zo ben je op de hoogte van de laatste wijzigingen in de regelgeving, nieuwe oproepen en komende indiendata.

4.1. Koning Boudewijnstichting

De Koning Boudewijnstichting (www.kbs-frb.be/nl) lanceert geregeld projectoproepen. Ze kent onder meer subsidies toe voor de restauratie van belangrijk roerend erfgoed, via het Fonds Baillet Latour. Maar er zijn ook subsidielijnen ter bevordering van welzijn, integratie, sociale gelijkheid, het buurtleven ... Ook deze fondsen kunnen interessant zijn voor een lokale erfgoedwerking. Zoals bleek uit de vorige pagina's, kun je ook via erfgoed inzetten op deze maatschappelijke thema's.

Uit de praktijk: Buurten op den buiten

Deze jaarlijkse projectoproep wil het gemeenschapsleven in landelijke regio's versterken via kleinschalige subsidies. In het verleden zijn ook al diverse projecten met een erfgoedlink ondersteund.

Bakovens

Tot de jaren 1950 hadden vele boerderijen een eigen bakoven. Door de opmars van de bakkerijen raakten deze ovens in onbruik. De voorbije jaren zijn er her en der initiatieven op touw gezet om deze vergeten bakovens te herstellen of om er nieuwe te bouwen. In Veltem bijvoorbeeld bouwde een straatcomité een publieke bakoven, om met de buurt brood te bakken en bakinitiaties te geven. Zo wilde dit comité het buurtgevoel versterken. Voor dit project kreeg het 2.900 euro, in het kader van de oproep 'Buurten op den buiten'.

Volkstoneel 'In Meuregem es alles meuglijk'

Moregem is een deelgemeente van Wortegem-Petegem, met een actief feestcomité. Samen met de buurtbewoners schreef dit feestcomité 'Meuregem', een volkstoneel in het lokale dialect. Het stuk ging vooral over het dagelijkse leven in Moregem na de Tweede Wereldoorlog. Voor het schrijven en opvoeren van dit stuk kreeg het comité via 'Buurten op den Buiten' een subsidie van 3.500 euro.

4.2. Cera

Cera (www.cera.be) investeert in maatschappelijke projecten op regionaal, nationaal en internationaal vlak. Er is ook een subsidielijf voor kunst- en cultuurprojecten. De voorbije jaren heeft Cera al verschillende, vaak lokale erfgoedprojecten, ondersteund. Dit gaat van kleinschalige initiatieven tot stadsbrede projecten. Belangrijk is wel dat de ingediende projecten passen binnen de maatschappelijke opdracht van Cera.

Uit de praktijk: subsidies voor lokaal erfgoed

Oude vlag

Met steun van Cera kon de Landelijke Gilde Opwijk-Mazenzele de oude vlag van haar voorganger, de Boerengilde Opwijk, restaureren. De vlag stamt uit 1928.

Bidprentjes

Bidprentjes zijn niet enkel verzamelobjecten, maar ook belangrijke bronnen voor familiekunde en lokale geschiedenis. Met steun van Cera maakten de Retiese Genealogen een publicatie over deze bidprentjes, organiseerden ze een tentoonstelling en een reeks lezingen.

4.3. Provinciale subsidies

De meeste provincies kennen ook subsidies toe voor de uitvoering van de onderhouds- en herstellingswerken aan onroerend erfgoed. Daarbij gaat het vooral om het niet-beschermde erfgoed. De focus ligt hier dus op het onroerend erfgoed. Sinds de hervorming van de provincies in 2018 is cultureel erfgoed immers geen provinciale bevoegdheid meer.

4.4. Cultureelerfgoeddecreet

Het Cultureelerfgoeddecreet subsidieert musea, archieven, erfgoedbibliotheken, dienstverlenende erfgoedorganisaties en cultureel-erfgoedprojecten met een Vlaamse relevantie of uitstraling. Ook FARO wordt gesubsidieerd op basis van dit decreet.

Verder kan de Vlaamse overheid intergemeentelijke samenwerkingsverbanden, kunststeden en de Vlaamse Gemeenschapscommissie subsidiëren voor een cultureel-erfgoedwerking voor hun regio of stad. Hiervoor krijgen deze besturen extra middelen, die zij o.m. aanwenden voor extra personeel om een erfgoedcel uit te bouwen. Meer informatie over de werking van de erfgoedcellen vind je ook in bijlage 3.

De meest actuele informatie over subsidies op basis van het Cultureelerfgoeddecreet vind je op <https://www.vlaanderen.be/cjm/nl/cultuur/cultureel-erfgoed/subsidies>.

4.5. Onroerenderfgoeddecreet

Het Onroerenderfgoeddecreet voorziet in diverse premies aan eigenaars en beheerders van onroerend erfgoed. Het kan gaan om premies voor werken aan beschermd erfgoed, onderzoekspremies, premies voor de openstelling van onroerend erfgoed ...

Daarnaast kunnen intergemeentelijke samenwerkingsverbanden een werkingssubsidie krijgen voor hun onroerend-erfgoedwerking. Deze subsidies worden o.m. gebruikt voor extra personeel dat de Intergemeentelijke onroerenderfgoeddienst (IOED) vormt (zie ook bijlage 3). Lokale besturen kunnen zich ook laten erkennen als onroerend-erfgoedgemeente.

De meest actuele informatie over financiële ondersteuning op basis van het Onroerenderfgoeddecreet vind je op: <https://www.onroerenderfgoed.be/ik-wil-financiele-ondersteuning-krijgen>.

4.6. Decreet over de bovenlokale cultuurwerking

Op basis van het Decreet bovenlokale cultuurwerking kan de Vlaamse overheid bovenlokale cultuurwerkingen subsidiëren. Dit kan gebeuren door projectsubsidies of door structurele subsidies aan intergemeentelijke samenwerkingsverbanden.

Meer informatie vind je op www.vlaanderen.be/cjm/nl/cultuur/bovenlokale-cultuur/beleid/bovenlokaal-cultuurdecreet en op <https://www.cultuuroptil.be>.

4.7. Bijkomende financiering

Laat ons eerlijk zijn: de zoektocht naar subsidies is nooit gemakkelijk. In de culturele sector liggen de centen echt niet voor het oprapen. Bovendien zijn subsidies nooit vrijblijvend. Je moet bijna altijd zelf een bedrag bijleggen en voor vrijwel elke subsidielijne moet je eerst een aanvraagdossier opmaken en nadien verantwoording afleggen. Om voor Vlaamse subsidies in aanmerking te komen, moeten projecten vaak 'bovenlokaal' zijn. Dit betekent dat ze een uitstraling en relevantie hebben die de gemeentegrenzen overstijgt.

Het kan daarom de moeite lonen om op zoek te gaan naar bijkomende financieringskanalen. Wie werkt rond smaakcultuur of plattelandstoerisme kan misschien wel een deal sluiten met de horeca of zelfs een landbouwbedrijf. Laat zo'n bedrijf promotie maken op je evenement, in ruil voor financiële steun of steun in natura (streekgerechten, catering). Wil je een project opzetten over een stuk industrieel verleden in je gemeente? Waarom dan niet aankloppen bij het bedrijf in kwestie? Als lokale cultuurprofessional beschik je vaak over een uitgebreid netwerk met allerhande lokale diensten die op hun beurt heel wat contacten hebben met de lokale middenstand, verenigingen, grotere bedrijven en bovenlokale instanties. Wees niet te beroerd om dit netwerk aan te spreken. Of anders geformuleerd: zijn de beschikbare budgetten aan de magere kant? Gebruik dan je sociaal kapitaal!

Meer weten? Projectrekening van Herita en Geef om erfgoed

Ben je fondsen aan het werven voor de restauratie of openstelling van een monument? Dan kun je bij Herita aankloppen. Deze Vlaamse erfgoedorganisatie heeft met de FOD Financiën een model ontwikkeld voor erfgoedorganisaties die fondsen werven. Daarbij kunnen donateurs 45 % van hun bijdrage fiscaal recupereren. Meer informatie vind je op www.herita.be/projectrekeningen.

Wie publieksfinanciering (crowdfunding) zoekt voor kleinschalige erfgoedprojecten kan ook aankloppen bij <https://www.growfunding.be>. Via dit platform kunnen kleinschalige erfgoedprojecten in Vlaanderen en Brussel een oproep lanceren voor een financieel duwtje in de rug. Op de website vind je ook tips en adviezen voor wie denkt aan crowdfunding voor een kleinschalig erfgoedproject.

De gemeente Begijnendijk heeft bij Herita een projectrekening geopend voor de restauratie van de molenruïne van Betekom. (© Raoul Heremans)

BIJLAGE 1: INVULBLAD. ERFGOED IN MIJN STAD OF GEMEENTE

Welk erfgoed is er in mijn gemeente?

ONROEREND

HERDENKING EN HERINNERING

ROEREND

IMMATERIEEL

BIJLAGE 2: MAPPING VAN DE BELANGHEBBENDEN

Belanghebbenden of stakeholders zijn personen of groepen die een bijzondere waarde hechten aan het erfgoed, er een band mee hebben of er een bepaald belang bij hebben. Met deze vragenlijst kun je de belangrijkste belanghebbenden in kaart brengen.

1. Wie beslist over (alles wat te maken heeft met) het erfgoed?

College van burgemeester en schepenen, raden van bestuur, adviesorganen, subsidiegevers ...

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

2. Wie beheert of is eigenaar van dit erfgoed? Hierbij kun je nog een onderscheid maken tussen:

- › erfgoedgoedactoren: musea, archieven, verenigingen, verzamelaars, maar ook ambachtlieden of gemeenschappen achter een traditie.
- › actoren die wel erfgoed beheren, maar dat niet als hoofdopdracht hebben, zoals kerkfabrieken, scholen met een omvangrijke archiefcollectie, bedrijven met een lange historiek in je gemeente ...

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

3. Welke groepen in de samenleving bezoeken het erfgoed of zijn erbij betrokken? En welke groepen zouden meer moeten worden betrokken?

Heb je bijvoorbeeld zicht op de participatie van 55-plussers, jongeren, gezinnen, mensen met een etnisch-culturele achtergrond ...?

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

4. Wie heeft kennis van / expertise over dit erfgoed?

Denk aan inhoudelijke experts, familie, vorige eigenaars, onderzoekers, vroegere werknemers ...

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

5. Wie communiceert erover?

Dit kan gaan om pers, bloggers, influencers, actiegroepen, maar evengoed de communicatiedienst of toeristische dienst.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

6. Wie ondervindt mogelijk negatieve gevolgen van het erfgoedbeleid?

Bijvoorbeeld: tegenstanders van standbeelden of straatnamen die verwijzen naar controversiële personen of gebeurtenissen; discussies over tradities waarbij dieren zijn betrokken; projectontwikkelaars m.b.t. het behoud van een erfgoedsite ...

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

BIJLAGE 3: JE STAAT ER NIET ALLEEN VOOR. BIJ WIE KUN JE WAARVOOR TERECHT?

In deze brochure zijn de diensten en de producten van FARO al uitgebreid aan bod gekomen. Daarnaast zijn er in Vlaanderen en Brussel verschillende andere organisaties die je kunnen helpen bij de uitbouw van een lokaal erfgoedbeleid. Weet je niet goed bij wie je waarvoor terecht kunt? Neem dan gerust contact op met FARO. Graag verwijzen wij je door naar de juiste organisatie.

1. Regionaal: erfgoedcellen (cultureel erfgoed), IOED's (onroerend) en bovenlokale cultuurwerkingen

Op dit moment zijn er 27 erfgoedcellen in Vlaanderen en Brussel. Zij dragen het cultureel erfgoed in hun regio of stad een warm hart toe. Zij kunnen bijvoorbeeld helpen bij het in kaart brengen, conserveren of digitaliseren van collecties. Ook het borgen van tradities en ander immaterieel erfgoed is belangrijk voor vele erfgoedcellen. Daarnaast ondersteunen zij lokale besturen en erfgoedactoren met raad en daad en stimuleren ze ontmoeting en kennisdeling. Kortom: erfgoedcellen zijn het eerste aanspreekpunt voor het cultureel erfgoed in hun regio of stad. Je vindt ze via www.erfgoedcellen.be.

Waar erfgoedcellen werken voor cultureel erfgoed, zijn IOED's gespecialiseerd in onroerend erfgoed. Zij zijn kenniscentrum en aanspreekpunt voor lokale besturen, voor professionelen en organisaties, en voor burgers. Ze verschaffen informatie en advies, helpen en verwijzen door naar de juiste contacten. Verder ondernemen IOED's acties om het onroerend erfgoed beter bekend te maken. Zie: <https://www.onroerenderfgoed.be/overzicht-van-de-erkende-ioeds>.

Daarnaast zijn er negentien samenwerkingsverbanden rond de 'bovenlokale cultuurwerking'. Zij brengen culturele spelers dichterbij elkaar, maar zorgen er ook voor dat gemeenten hun aanbod beter op elkaar afstemmen en acties uitwerken om de cultuurparticipatie te vergroten. Kortom, deze bovenlokale cultuurwerkingen spelen een sterk verbindende rol voor het cultuurbeleid in de regio. Zij werken cultuurbreed, maar ook erfgoed kan een onderdeel zijn van hun werking. Een overzicht vind je op <https://www.cultuuroptil.be/kaart>.

In een aantal regio's is er een nauwe samenwerking tussen de erfgoedcel, de IOED en bovenlokale cultuurwerking. Soms zijn werkingen zelfs verbonden aan eenzelfde intergemeentelijk samenwerkingsverband. Ze delen expertise, voeren een gemeenschappelijke communicatie naar het publiek of werken samen aan grotere erfgoedprojecten.

2. Provinciaal: provincies en Monumentenwacht (onroerend)

Lokale overheden, verenigingen en particulieren kunnen bij de provincie terecht voor zowel kennis, documentatie als expertise rond bouwkundig, archeologisch en landschappelijk erfgoed. De provincies zijn ook de motor achter de Vlaamse Archeologiedagen.

Er zijn ook vijf provinciale afdelingen van Monumentenwacht. Monumentenwacht staat haar leden bij met periodieke inspecties, deskundig advies en begeleiding. Ook lokale besturen kunnen lid worden van Monumentenwacht. Naast de vijf provinciale afdelingen bestaat er ook een Vlaamse koepel Monumentenwacht Vlaanderen.

<https://www.monumentenwacht.be>

3. Vlaams: dienstverlenende organisaties (hoofzakelijk cultureel erfgoed)

Op basis van het Cultureelerfgoeddecreet worden elf 'landelijke dienstverlenende organisaties' gesubsidieerd, ook wel 'erfgoeddienstverleners' genoemd. Zij bieden vorming, begeleiding en advies aan die ook relevant

kunnen zijn voor lokale besturen. Deze dienstverleners zijn allemaal gespecialiseerd in een bepaald thema, een type erfgoed of type erfgoedorganisatie. Hun dienstverlening strekt zich uit tot heel Vlaanderen en Brussel.

Meer informatie over dit soort van organisaties vind je hieronder en op www.erfgoeddienstverleners.be. In onderstaand overzicht zijn ook meemoo en Werkplaats immaterieel erfgoed opgenomen. Deze organisaties hebben een apart statuut in de Vlaamse regelgeving, maar ook zij bieden vorming, begeleiding en advies aan.

NAAM EN WEBADRES	THEMA OF TYPE ERFGOED
Archiefpunt Vlaanderen https://archiefpunt.be	Private archieven.
Architectuurarchief Vlaanderen https://www.vai.be	Erfgoed van architectuur, vormgeving, stedenbouw en bouwbedrijf.
Bokrijk Vakmanschap & Erfgoed	Vakmanschap, met een focus op de vakmanschappen hout en historische restauratietechnieken landelijke architectuur.
Centrum Agrarische Geschiedenis (CAG) https://cagnet.be	Geschiedenis en het erfgoed van landbouw, voeding en landelijk leven vanaf 1750 tot vandaag.
Centrum Kunstarchieven Vlaanderen (CKV) https://ckv.muhka.be	Archiefvormers en beheerders van nalatenschappen uit de sector van de beeldende kunst.
CEMPER https://www.cemper.be	Erfgoed van podiumkunsten & muzikaal erfgoed.
ETWIE https://etwie.be	Technisch, wetenschappelijk en industrieel erfgoed.
Histories https://historiesvzw.be	Erfgoedvrijwilligers, erfgoedverenigingen en erfgoedpraktijken als heemkunde/lokale geschiedenis, familiegeschiedenis/genealogie, cultuur van alledag en metaaldetectie.
meemoo	Digitalisering en duurzaam digitaal bewaren.
PARCUM https://www.parcum.be	Religieus erfgoed.
Vlaamse Erfgoedbibliotheken https://www.vlaamse-erfgoedbibliotheken.be	Erfgoedbibliotheken en documentair erfgoed.
Vlaamse Kunstcollectie http://www.vlaamsekunstcollectie.be	Beeld- en databeheer bij musea; platform voor gezamenlijke acties en gedeelde infrastructuur voor musea in Vlaanderen.
Werkplaats immaterieel erfgoed https://werkplaatsimmaterieelerfgoed.be	Immaterieel cultureel erfgoed.

Voor onroerend erfgoed zijn er minder landelijke dienstverleners actief. Monumentenwacht Vlaanderen is hierboven al genoemd. Daarnaast heeft PARCUM ook een opdracht voor onroerend religieus erfgoed. Deze organisatie werkt dus zowel op cultureel als onroerend erfgoed.

4. Vlaams: onroerend erfgoed (Herita) en bovenlokale cultuurwerking (OP/TIL)

Het vorige hoofdstuk vermeldde, naast het Cultureelerfgoeddecreet, ook het Onroerenderfgoeddecreet en het Decreet op de bovenlokale cultuurwerking. Binnen die twee decreten zijn ook actief:

- › Herita (www.herita.be) is de National Trust van Vlaanderen en beheert in die hoedanigheid verschillende onroerend-erfgoedlocaties. Zij helpt het draagvlak voor onroerend erfgoed te vergroten en is coördinator van de jaarlijkse Open Monumentendag. Daarnaast fungeert Herita als kenniscentrum en wil ze de onroerend-erfgoedsector ondersteunen en versterken door het delen van haar opgedane kennis.
- › OP/TIL stimuleert cultuur in alle richtingen, over de grenzen van gemeenten, sectoren en disciplines heen. OP/TIL ondersteunt intergemeentelijke samenwerkingsverbanden met een bovenlokale cultuurwerking. Dit steunpunt helpt ook organisaties om een bovenlokaal cultuurproject uit te werken. Meer info vind je op www.cultuuroptil.be.

5. Belangenorganisaties

Hun naam zegt het zelf: belangenorganisaties komen op voor de belangen van hun leden of sector. Ze fungeren als aanspreekpunt voor Vlaamse administraties, kabinetten en beleidsmakers. Daarnaast informeren ze hun achterban over de belangrijkste beleidsontwikkelingen en brengen ze die samen in netwerk- en studiedagen. Voor een lokale erfgoedwerking komen volgende belangenorganisaties het meest in beeld:

NAAM EN WEBADRES	DOMEIN
ICOM-Belgium Flanders https://www.icom-belgium-flanders.be	Belangenorganisatie en vertegenwoordiger van de Vlaamse musea, in binnen- en buitenland.
Overleg Cultureel Erfgoed (OCE) www.overlegcultureelerfgoed.be	Belangenbehartiger voor de brede cultureel-erfgoedsector in Vlaanderen.
Vlaamse Vereniging voor Bibliotheek, Archief en Documentatie (VVBAD) https://www.vvbad.be	Beroepsvereniging van de informatiesector in Vlaanderen. Ze verenigt medewerkers uit bibliotheken, archieven en erfgoedbibliotheken.
VVSG. Vereniging van Vlaamse Steden en Gemeenten https://www.vvsg.be	Ledenorganisatie en belangenbehartiger van alle steden en gemeenten in Vlaanderen. VVSG onderhoudt ook contacten met lokale en intergemeentelijke cultuur- en erfgoeddiensten.